

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer in Riemst

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, Riemst,
Monseigneur Kerkhofslaan – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/73066/105.1

Koen Smets

14/11/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	5
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	6
2.	Evaluerend gedeelte	6
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	6
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	6
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	7
2.4.	Juridische toestand.....	7
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	7
2.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	7
2.4.3.	Natuur en Bos:	7
2.4.4.	Landbouw en Visserij:	8
2.4.5.	Water:	8
2.4.6.	Landinrichting/ andere projecten:	8
3.	Beheersvisie	8
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	8
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	8
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	9
4.	Bronnen	9
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	11
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	11
5.2.	Fotobijlage	11
5.3.	Kaarten en figuren	11

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer (Riemst) is een opgaande winterlinde langs een holle weg ten oosten van Meer. Een gekend toponiem in de onmiddellijke omgeving is 'Op het Peutje'. De boom met opgespijkerd kruis staat in een weide langs de zuidrand van de weg, bij een kruispunt van veldwegen dat opgeheven werd bij de ruilverkaveling Riemst, afgewerkt in 1965.

1.2. Historisch overzicht

Val-Meer ligt op het vruchtbare leemgronden van Droog-Haspengouw. Oorspronkelijk twee gescheiden dorpen groeiden Val en Meer aaneen tot één straatdorp Val-Meer. Rond de dorpskern liggen de weilanden, vaak ingenomen door boomgaarden. Daarrond ontplooit zich een glooiend openfield-landschap, gekenmerkt door akkerbouw. Vanop de hoogten van het leemplateau reiken weidse gezichten over de dorpen en hun omgeving.

Minstens sinds de oudste beschikbare historische kaarten (18de eeuw) bevond er zich een kruispunt van vier wegen in de velden ten noordoosten van het dorp Meer, net op het punt waar de weg uit Meer overgaat van een holle weg in een weg bovenop het leemplateau. De weg van aan de kerk van Meer splitst zich hier in veldwegen naar Riemst, Bolder en Zichem. Op de kaarten vanaf het midden van de 19de eeuw staat er op dit kruispunt ook een vijfde weg getekend, een voetweg naar het zuidwesten, richting Val. Op de topografische kaarten van 1871 en 1886 staat nog een zesde voetweg aangegeven naar het noordwesten, richting Herderen.

Op de topografische kaarten van 1871, 1886 en 1937 staat er een kruis afgebeeld op deze locatie, aan de zuidwestkant van het kruispunt. Dit is ook de locatie waar de Kwartjesboom staat. Op al deze kaarten is het landgebruik van dit perceel akker.

Vanaf de topografische kaart van circa 1960 staat geen kruis meer afgebeeld en wordt het perceel ingekleurd als grasland.

Begin jaren 1960 werd de ruilverkaveling Riemst uitgevoerd (afgewerkt in 1965) waarbij dit kruispunt opgeheven werd. De Kwartjesboom bleef wel staan. Op sommige recente luchtfoto's zijn de tracés van deze wegen nog zichtbaar in de nieuwe percelen. Op de meest recente topografische kaart (begin 21ste eeuw) staat de Kwartjesboom als merkwaardige boom getekend en benoemd.

De Kwartjesboom van Val-Meer werd gebruikt als spijkerboom om verlost te worden van tandpijn: bij tandpijn legde men een spijker bij de pijnlijke tand en nagelde dan hiermee een muntje met een centraal gaatje tegen de boom. Dit volksgebruik zorgde ervoor dat de pijn overging op de boom (Jackers, 2002). Meestal gebeurde dit 's nachts, wanneer men door tandpijn niet kon slapen (pers. med. J. Jackers en M. Kerkhofs).

Doordat vooral muntstukken van 25 centiemen (kwartjes) werden gebruikt, werd de boom in de volksmond de 'Kwartjesboom' genoemd. Ook muntstukken van 5 centiemen, de zogenaamde 'knepkjes', werden soms gebruikt (pers. med. M. Kerkhofs).

In de jaren 1950 werden de ingeslagen kwartjes soms wel losgewrikt door kwajongens. Hier werd meestal snoep mee gekocht, wat dan voor een nieuwe generatie tandpijnlijders zorgde (Jackers, 2002 en pers. med.).

Muntstukken van 25 centiemen (kwartjes) met een gat in het midden werden in België geslagen van 1908 tot 1947 (uitgezonderd tijdens de Eerste Wereldoorlog). Muntstukken van 5 en 10 centiemen met een gat in het midden werden al iets vroeger geslagen (vanaf 1901 tot tijdens de Tweede Wereldoorlog), en kwartjes zonder gat werden pas geslagen vanaf 1964, zodat er in de periode van 1901 tot 1964 stukken met een centraal gat in omloop waren in België (Philippen, 1980; De Mey & Pauwels, 1987). Er waren geen munten met een centraal gat in omloop in onze streken voor 1830 (Vanhoudt, 2015).

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

Het volksgebruik om kwartjes in de boom te slaan gebeurde in de eerste helft van de 20ste eeuw (pers. med. J. Jackers en M. Kerkhofs), wat overeenkomt met de aanwezigheid van munten met een centraal gaatje in België. Mogelijk kwam het vroeger ook voor, alleen met spijkers, maar hiervoor zijn geen bewijzen. De boom staat er al zolang beide lokale zegspersonen (geboren in 1931) zich konden herinneren, en was ook al bekend bij de grootouders van één zegsman, voor 1870 (pers. med. M. Kerkhofs). Volgens familie van de eigenares zou de boom geplant zijn rond 1800 (pers. med. J. Jackers). Dit brengt de leeftijd van de Kwartjesboom op minstens 150 jaar oud, en vermoedelijk circa 200 jaar.

Het volksgebruik om kwartjes in de Kwartjesboom van Val-Meer te slaan, verdween in de jaren 1950-1960, ten gevolge van het preken door de lokale pastoor Jan Goossens, die van 1928 tot 1961 pastoor was in Val-Meer. Hij was gekend als 'dominerende persoonlijkheid met vaste religieuze principes' (Jackers, 1999) en vond dit volksgebruik bijgeloof. Daarnaast is de tandverzorging in ruraal Limburg in dezelfde periode zonder twijfel ook verbeterd, en kwam er modernere bestrijding van tandpijn.

Rond 2000 werd er opnieuw een plaat met christusbeeld en enkele kwartjes tegen de boom gehangen als herinnering aan het vroegere volksgebruik. Het christusbeeld is ondertussen verdwenen ten gevolge van vandalisme, maar het houten kruis en de kwartjes zijn nog aanwezig.

Spijkerbomen zijn, net als vodenbomen of lapjesbomen, een voorbeeld van fetisjbomen; bomen die, vaak vanuit een heidense overlevering, vereerd worden en/of waarvan men in een heilzame of genezende werking gelooft.

Het gebruiken van spijkerbomen om van tandpijn verlost te raken, blijkt vroeger een wijdverbreid fenomeen te zijn geweest: er zijn oude vermeldingen van spijkerbomen uit verschillende streken in Europa (Sauvé, 1889; Vanden Zande, 1900, Loodts, 2003).

Ook in (Luiks) Haspengouw is dit gebruik gedocumenteerd: Monseur (1892) tekent dit gebruik op voor Haspengouw, Colson (1893) vermeldt twee dergelijke spijkerbomen, waarvan één in Vottem (Herstal), tussen Luik en Riemst.

Hoewel het inslaan van spijkers wijdverbreid blijkt, is het inslaan van munten in bomen veel zeldzamer. Nélissen (1960) vermeldt de 'Tilleul des Lognards' in Xhoris, 20 km ten zuiden van Luik. Deze boom kende het zelfde gebruik als de Kwartjesboom: ook hier werden muntstukken in de schors geslagen. In 1947 waren nog enkele munten zichtbaar, maar vooral de wonden in de schors van eruit getrokken munten (Nélissen, 1960). Deze boom leeft nog (omtrek 399 cm), maar ook in deze stam zijn tegenwoordig geen munten of wonden meer zichtbaar (2017).

Tegenwoordig zijn nog bestaande spijkerbomen zeer zeldzaam in Vlaanderen: in de Inventaris Houtige Beplantingen met Erfgoedwaarde zijn slechts acht locaties met 'fetisjbomen' bekend, waarvan slechts één in Limburg (ID 132372). Er zijn in Vlaanderen geen andere bomen bekend waar munten in de stam werden geslagen.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer is een winterlinde (*Tilia cordata*) en staat langs een ruilverkavelingsweg ten oosten van het dorp, in het verlengde van de Bodemstraat. Hij staat op een laag talud in een grasland ten zuiden van de weg, binnen de omheining van een weide. Op het openbaar domein onder zijn kruin zijn een picknicktafel met banken en een vuilnisbak geplaatst.

De stamomtrek op 150 cm hoogte bedraagt 322 cm (2017). De totale boom is in 2017 circa 24 m hoog en de kruindiameter bedraagt 21 m.

De stam is niet zichtbaar hol, er zijn geen zichtbare gebreken. De kruin is evenwichtig ontwikkeld in alle richtingen en rijkt zeer laag, wat erop wijst dat de boom gedurende zijn hele leven als solitaire boom is opgegroeid.

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

De Kwartjesboom van Val-Meer is een spijkerboom, een zeer zeldzaam voorbeeld van dit vroegere volksgebruik in Vlaanderen. Tegen de stam hangen een houten kruis en enkele oude kwartjes. In de stam zitten hoogstwaarschijnlijk nog volledig ingegroeide kwartjes en spijkers.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens vier plaatsbezoeken op 27 januari 2015, 5 april 2016, 21 juni 2016 en 27 juni 2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

De algemene conditie en vitaliteit van de linde is goed.

De standplaats van de Kwartjesboom is deels grasland (ten zuiden van de boom), deels wegberm met houtkant, verharde weg en omgevend akkerland.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Volkskundige waarde

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer is een zeldzaam voorbeeld van een spijkerboom, een boom waarin nog in de 20ste eeuw spijkers of nagels, soms met een bijhorende melding, werden gedreven met de bedoeling een boodschap over te brengen en hiervoor een oplossing af te smeken. De boom bevat hoogstwaarschijnlijk nog een aantal volledig ingegroeide kwartjes en spijkers uit deze periode.

Historische waarde

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer is als kruispuntboom de laatste getuige van het kruispunt van vijf wegen en voetwegen in de velden ten noordoosten van Meer. Het is ook een kapelboom, waar al sinds jaar en dag een kruis aan bevestigd was.

Esthetische waarde

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer heeft door zijn imposante kruinomvang en plantlocatie een bijzondere esthetische waarde. Zijn tegenwoordige groeivorm is representatief voor een solitaire, vrij uitgegroeide linde.

Ruimtelijk-structurende waarde

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer is beeldbepalend in het open landschap ten noorden van Val-Meer. Door zijn specifieke plantlocatie vormt hij een baken in de omgeving.

2.2. Motivering van het type bescherming

De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

Binnen de afbakening van de monument bescherming wordt die zone opgenomen die noodzakelijk wordt geacht om het optimaal behoud van de boom te verzekeren. Dit is zowel de kruin, de stam als een zone errond waarin de belangrijkste wortels zich bevinden.

Algemeen wordt aangenomen dat de belangrijkste wortels van een boom zich zeker uitstrekken tot in de druipzone van de takken, dus iets verder dan de natuurlijke kroonprojectie.

Voor veteranenbomen wordt aangenomen dat de zone nodig voor optimale bescherming van de wortelzone bestaat uit een cirkel met een straal die 15 maal de stamdiameter gemeten op 1,50 m is, ofwel de kroonprojectie met 5 m rondom, afhankelijk van wat het grootst is (Read, 2000; Lonsdale, 2013).

De stamdiameter is hier 1,03 m, de kruindiameter 21 m. Gebruikmakend van de formule van Read en Lonsdale is er een minimale bescherming nodig bestaande uit een cirkelvormige zone rond de boom met een straal van 15,50 m. Aangezien lindes zeer langlevende bomen zijn, en de Kwartjesboom een voor deze boomsoort nog relatief jong exemplaar is, is te verwachten dat deze boom nog veel dikker zal worden. Ook de kruin zal in de toekomst nog groter worden. Om deze te voorziene groei op te vangen is een straal van 20 m rond de te beschermen zone aangewezen. Daarom wordt voorgesteld om een cirkelvormige zone met als middelpunt het centrum van de linde en met een straal van 20 m te beschermen als monument.

De te beschermen zone betreft de opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, evenals een cirkelvormige zone met straal 20 meter rond de boom, Monseigneur Kerkhofslaan, Riemst, bekend ten kadaster 7de afdeling (Val-Meer), sectie B, perceelnummers 477D (deel), 478D (deel), 479E (deel), 518A (deel), 526A (deel), 527A (deel) en deel uitmakend van het openbaar domein.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Er zijn geen beschermingen in de onmiddellijke omgeving.

2.4.2. Ruimtelijke Ordening:

De Kwartjesboom van Val-Meer staat in agrarisch gebied volgens het gewestplan Sint-Truiden-Tongeren (KB 05/04/1977), en in Herbevestigd Agrarisch Gebied. Er is geen APA, BPA of RUP van kracht.

2.4.3. Natuur en Bos:

De Kwartjesboom van Val-Meer staat niet in een Speciale Europese Beschermingszone, in VEN/IVON of in natuur- of bosreservaat.

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

2.4.4. Landbouw en Visserij:

Het landbouwgebruik van het perceel waar de Kwartjesboom van Val-Meer staat is grasland.

Het landbouwgebruik van de percelen ten noorden en oosten van de Kwartjesboom van Val-Meer is akkerland.

2.4.5. Water:

De Kwartjesboom van Val-Meer staat niet in een Beschermingszone voor grondwater of drinkwaterwinning. Wel staat hij in erosiegevoelig gebied.

2.4.6. Landinrichting/ andere projecten:

De Kwartjesboom van Val-Meer staat in ruilverkavelingsgebied (oude stijl) Riemst (nummer 1017), afgewerkt in 1965.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit. Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Om de erfgoedwaarden van het onroerend goed dat met dit besluit wordt beschermd in stand te houden legt het besluit een aantal bijkomende bijzondere voorschriften op. Deze zijn opgenomen in artikel 4 van het besluit. Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit. De toelatingsplichten zijn op maat van de bescherming.

4. BRONNEN

Cartografische bronnen

- Kaart van Villaret, Institut National de l'Information Géographique et Forestière, Sint-Mande (France), CH 292, uitgegeven 1745, schaal 1:14.400.
- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.
- Atlas van de Buurtwegen, opgesteld naar aanleiding van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841, schaal 1:2.500 (overzichtsplannen schaal 1:10.000).
- Primitief Kadaster Val-Meer, circa 1845. Kadasterarchief Limburg.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.
- Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven in 1846-1854, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Eerste editie, Krijgsdepot, uitgegeven in 1865-1880, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1889-1900, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000.
- Topografische basiskaart numerieke reeks, Nationaal Geografisch Instituut, uitgegeven in 2009, schaal 1:10.000.

Literatuur

- COLSON, O. 1893: Un usage fétichiste à Braine-l'Alleud. II. Quelques usages similaires. *Wallonia*, 1 (3): 44-48.
- DE MEY J. & PAUWELS G. 1987: *De munten van België (1790-1987)*. Uitgave 1987-1988, Wetteren.
- JACKERS J. 1999: *Historische schets van Val-Meer*, Riemst.

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

- JACKERS J. 2002: *Heilige Huisjes in Riemst. Riemster Monumenten en Landschappen deel 3*, Riemst.
- LONSDALE D. (Ed.) 2013: *Ancient and other veteran trees: further guidance on management*, London.
- LOODTS B. 2003 : *Les derniers arbres fétiches de Wallonie*, Neufchâteau.
- MONSEUR, E. 1892: *Le Folklore wallon*, Bruxelles.
- NELISSEN, A. 1960: Tilleuls, arbres fétiches et autres arbres remarquables dans le Condroz liégeois, l'Ardenne liégeoise et le Pays de Herve. *Enquêtes du Musée de la Vie wallonne*, 9 (97-100): 1-38.
- PHILIPPEN J. 1980: *Luister der Belgische munten. Historisch overzicht van 150 jaar numismatiek*, Tielt/Amsterdam.
- READ H. 2000: *Veteran Trees: a guide to good management*, Peterborough.
- SAUVE L.F. 1889: *Le Folk-lore des Hautes-Vosges*, Paris.
- VANDEN ZANDE H. 1900: 't Besteken van boomen. *Biekorf*, 11 (19): 321-332.
- VANHOUDT H. 2015: *De munten van de Bourgondische, Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden en van de Franse en Hollandse periode, 1434-1830*, Heverlee.

Websites

- Geopunt: <http://www.geopunt.be/> (geraadpleegd op 31/05/2017):
  - Bodemkaart
  - Gewestplan
  - Ruimtelijke uitvoeringsplannen
  - Ruilverkavelingsgebieden
  - Landbouwgebruikspercelen
  - Erkende natuurreservaten
  - Vlaamse natuurreservaten
  - Gebieden van het VEN en het IVON
  - Habitatrichtlijngebieden
  - Vogelrichtlijngebieden
- Geoportaal Onroerend Erfgoed: <https://geo.onroerenderfgoed.be> (geraadpleegd op 31/05/2017):
  - Beschermd Onroerend Erfgoed (cultuurhistorische landschappen, stads- en dorpsgezichten, archeologische sites, monumenten)
  - Vastgestelde inventarissen (landschapsatlas, archeologische zones, bouwkundig erfgoed)
  - Wetenschappelijke inventarissen (landschapsatlas, archeologische zones, bouwkundig erfgoed, tuinen- en parken, houtig erfgoed)
  - Erfgoedlandschappen
- Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen:
<https://rsv.ruimtevlaanderen.be/RSV/Ruimtelijk-Structuurplan-Vlaanderen/Planningsprocessen/Landbouw-natuur-en-bos> (geraadpleegd op 31/05/2017)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Mergelgrotten van Val-Meer en Zichen-Zussen-Bolder [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135342> (geraadpleegd op 26/06/2017).
- Thesaurus Onroerend Erfgoed, scopenote Spijkerbomen, <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/2242> (geraadpleegd op 26/06/2017).

Mondelinge informatie

- Mondelinge informatie verkregen van Jozef Jackers, Val-Meer (27 juni 2017)
- Mondelinge informatie verkregen van Mathieu Kerkhofs, Val-Meer (27 juni 2017)

Beschermingsdossier: De opgaande linde zogenaamd 'Kwartjesboom' van Val-Meer, monument

Terreinbezoeken

27/01/2015

05/04/2016

21/06/2016

27/06/2017

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk document

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Kaarten en figuren

Afzonderlijk document